

Leefbaarheidsvisie 2024-2035

22 oktober 2024

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Groningen

Tekst

Provincie Groningen

Beeld

Provincie Groningen

Opmaak

Team Communicatie en studio

Uitgave

Oktober 2024

Voorwoord

Met trots presenteren wij u de eerste provinciale Leefbaarheidsvisie van Nederland. Dit geeft aan hoeveel belang onze inwoners, onze Provinciale Staten en ons College van Gedeputeerde Staten hechten aan leefbaarheid. Niet zo verwonderlijk aangezien de leefbaarheid in onze provincie ernstig onder druk heeft gestaan onder andere door de aardbevingen en de moeizame afhandeling van de mijnbouwschade. Via de herstelagenda, de verduurzamingsagenda, de sociale agenda en de economische agenda uit Nij Begun, worden nu nieuwe stappen gezet.

Via deze Leefbaarheidsvisie hopen wij daar als provincie een essentiële bijdrage aan te leveren.

Aan de hand van drie hoofdonderwerpen, te weten 'Gezond en Vitaal', 'Sociaal' en 'Woon- en leefomgeving', geven we aan wat onze ambities en doelen zijn voor 2035. Hier wordt uiteindelijk via een uitvoeringsprogramma leefbaarheid en diverse andere provinciale programma's, praktische invulling aan gegeven.

Met de Leefbaarheidsvisie, de Economische Visie en de Omgevingsvisie werken we aan het verbeteren van de brede welvaart van onze inwoners. Brede welvaart geeft aan dat niet alleen materiële welvaart van belang is, maar alles wat het leven de moeite waard maakt. Daar vragen we terecht aandacht voor binnen ons hoofdlijnenakkoord Veur Mekoar en binnen de drie visies is brede welvaart ons kompas voor de te volgen koers. De Omgevingsvisie heeft hierbij een bijzondere status, doordat deze visie via de provinciale verordening een formele doorwerking heeft naar onze medeoverheden, zij worden geacht rekening te houden met onze omgevingsvisie bij hun plannen. Hierdoor kent de Omgevingsvisie een formele inspraakprocedure. De Leefbaarheidsvisie heeft geen formele doorwerking, maar desondanks hebben we deze in samenwerking met onze partners vormgegeven. Want de maatschappelijke uitdagingen waar we in onze provincie voor staan, kunnen wij niet alleen oplossen. Daarvoor is samenwerking tussen ons en gemeenten, zorg- en welzijnsorganisaties, kennis- en onderwijsinstellingen, adviesbureaus en woningcorporaties, sportinstellingen, culturele organisaties, ondernemers en inwoners van groot belang.

De rol van de provincie is aanvullend op die van onze partners. Soms is onze rol verbindend, dan weer uitvoerend, ondersteunend of stimulerend, soms agenderend, dan weer lobbyend. Zo werken we samen aan oplossingen voor de complexe maatschappelijke opgaven, met als doel het stimuleren en verbeteren van de leefbaarheid van alle inwoners van Groningen.

College van Gedeputeerde Staten

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding	5
Gezond en vitaal	6
Gezond	6
Rol van de provincie.....	6
Stand van zaken en ontwikkelingen	6
Vitaal	9
Stand van zaken en ontwikkeling.....	10
Ambities gezond en vitaal	11
Doelstellingen 2035.....	12
Sociaal	13
Stand van zaken en ontwikkelingen.....	14
Doelstellingen 2035.....	17
Woon- en leefomgeving	18
Stand van zaken en ontwikkelingen.....	19
Ambities woon- en leefomgeving.....	22
Doelstellingen 2035.....	22
Monitoring	23
Middelen	23

Inleiding

Een gangbare uitleg over wat leefbaarheid is, is in hoeverre je leefomgeving voldoet aan jouw wensen en behoeften. Leefbaarheid betekent daarom voor iedereen iets anders en kan dus ook per levensfase verschillen. Als je scholier bent, vind je het misschien leefbaar als je school dichtbij is, je in de buurt kunt sporten en bewegen en er een plek is om met je vrienden te chillen. Als ouders van jonge kinderen kan het juist weer fijn zijn als een basisschool, kinderopvang en een zwembad in de buurt is. Als je ouder bent en iets minder mobiel kun je het leefbaar vinden als de huisarts dichtbij is. Een ander vindt het leefbaar als het rustig en groen is, weer een ander kan niet zonder de reuring van een stad. Leefbaarheid is subjectief, maar één ding staat buiten kijf, leefbaarheid staat in bijna alle lijstjes bovenaan van wat inwoners belangrijk vinden.

Ook al zijn we op veel leefbaarheidsthema's niet formeel verantwoordelijk, we voelen ons wel medeverantwoordelijk. Daarom is leefbaarheid een belangrijk thema in ons hoofdlijnenakkoord 'Veur Mekoar'. Omdat we het beste willen voor onze inwoners, en omdat we zien dat er nog stappen te zetten zijn in het verbeteren van de leefbaarheid in onze provincie. Provinciale Staten hebben op 5 juni 2024 besloten deze Leefbaarheidsvisie te ontwikkelen via de volgende definitie voor leefbaarheid: "Leefbaarheid is goed wonen, goed werken en goed leven in onze provincie. Leefbaarheid gaat over goede en bereikbare voorzieningen, een veilige en groene woon- en leefomgeving, en een fysiek en mentaal gezonde Groningse bevolking. Voor onze inwoners vinden wij het daarom noodzakelijk om te blijven investeren in de vitaliteit en leefbaarheid van wijken, dorpen en steden, en het platteland. Doorontwikkelen en doorleren is daarbij van belang."

Niet alle thema's in deze definitie worden via de Leefbaarheidsvisie en het bijbehorende uitvoeringsprogramma leefbaarheid aangepakt. We werken als provincie vanuit de Leefbaarheidsvisie, de Economische Visie, de Omgevingsvisie en verschillende programma's aan het verbeteren van de Brede Welvaart van onze inwoners. Zo is, bijvoorbeeld het thema 'goed werken' opgenomen in de Economische visie en wordt straks uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma. De Omgevingsvisie is belangrijk voor het realiseren van een veilige, aantrekkelijke en gezonde leefomgeving. In combinatie met onder andere het Waterprogramma, het programma Energie Groningen, het programma Mobiliteit, het programma Landbouw, het programma Natuur en Biodiversiteit, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap, en het Milieuprogramma wordt hier invulling aangegeven. Het uitvoeringsprogramma Vrijtijdseconomie 2024-2027 'Groeiend Gastvrij', het erfgoedprogramma en het nieuwe uitvoeringsprogramma cultuur 2025-2028 leveren via beleving, trots, en identiteit een essentiële bijdrage aan leefbaarheid. En zo ook allerlei programma's van buiten het provinciehuis waarin wij partner zijn, zoals de sociale agenda, de economische agenda en de herstelagenda van Nij Begun. We trekken hierin samen met gemeenten en andere samenwerkingspartners op.

Kortom leefbaarheid omvat veel en kent vele programma's die bijdragen aan de leefbaarheid en de brede welvaart in onze provincie. Deze Leefbaarheidsvisie is daarom niet allesomvattend en probeert te focussen zowel qua inhoud als op de provinciale rol. Want leefbaarheid maken wij niet als provincie, leefbaarheid maken we met ons allen.

Gezond en vitaal

Gezond

Gezondheid is een combinatie van fysiek, mentaal en sociaal welzijn. Het gaat over hoe je je voelt, of je tevreden bent, genetische aanleg, leeftijd, leefstijl waaronder voeding en bewegen, onderwijsniveau, werk, inkomen, woonsituatie, sociale veiligheid en of je familie en vrienden om je heen hebt. Ook je leefomgeving¹ en de beschikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van gezondheidszorg spelen een rol.² Dit alles is met elkaar verweven en beïnvloedt de kans op een gezond leven. Van de Groningers tussen 18 en 65 jaar geeft 82% aan een (zeer) goede gezondheid te ervaren. Ook cultuur speelt een cruciale rol in de relatie tot (mentale) gezondheid en zorg. Het beïnvloedt niet alleen hoe mensen gezondheid begrijpen en ervaren, maar ook hoe ze omgaan met ziekte en zorgverleners.

Rol van de provincie

De provincie heeft geen directe wettelijke taak op het gebied van gezondheid, maar voelt wel een verantwoordelijkheid voor de gezondheid van en goede zorg in de nabijheid van onze inwoners. Zo is de provincie onafhankelijk voorzitter van het **Netwerk Gezond Groningen** waarin ruim 50 partijen uit het sociale en medische domein samenwerken. Via onder meer het uitvoeringsprogramma Gezondheid van het **Nationaal Programma Groningen** financiert de provincie diverse projecten die de gezondheid bevorderen, en ook door het stimuleren van actieve mobiliteit wordt hieraan gewerkt.

Stand van zaken en ontwikkelingen

Vergrijzing

De Groningse bevolking groeit gestaag en wordt gemiddeld steeds ouder. Tegelijkertijd worden er steeds iets minder kinderen geboren. Dit heeft gevolgen voor de bevolkingssamenstelling. De groep 65+'ers in onze provincie

1 Bij omgevingsfactoren gaat het om zowel de fysieke als de sociale omgeving. Voorbeelden van fysieke omgevingsfactoren zijn geluid, straling, luchtverontreiniging en de kwaliteit van het milieu. Onderwerpen die gerelateerd zijn aan de sociale omgeving zijn bijvoorbeeld arbeid, participatie, eenzaamheid en sociaaleconomische status

2 RIVM Feitenblad Impactvolle Determinanten Gezondheid <https://www.rivm.nl/factsheet-determinanten>

wordt steeds groter, zowel in absolute als in relatieve zin. Daarnaast zien we een steeds grotere groep van zowel 75 als 85 jaar en ouder. Naar verwachting neemt hierdoor het aantal inwoners dat gebruik maakt van zorg toe. Het aantal mensen dat zorg kan verlenen, neemt niet toe, waardoor een steeds grotere groep zorgbehoevenden op een kleinere groep zorgverleners is aangewezen. Het voorkomen van ziekten, stimuleren van positieve gezondheid en slimmer inzetten van zorg(voorzieningen) is belangrijk om gezond en gelukkig ouder te kunnen worden in onze provincie.

Gezondheidsverschillen

Binnen onze provincie zijn er verschillen tussen gemeenten, maar ook in gemeenten zelf zijn er verschillen tussen dorpen, wijken en het platteland zichtbaar. Zo leven in de stad Groningen bewoners van Groningen-Noord gemiddeld 7 jaar korter en 19 jaar lang met minder kwaliteit van leven dan de bewoners van de zuidelijke wijken. Deze verschillen in levensverwachting zijn gerelateerd aan zowel de sociaaleconomische status als de leefstijl: roken, bewegingsarmoede, alcohol en overgewicht.³ In een deel van onze provincie leidt de impact van de afhandeling van de mijnbouwschade tot stress en een verhoogd risico op fysieke en mentale gezondheidsklachten.

Ervaren gezondheid

Ervaren gezondheid oftewel gezondheidsbeleving is een belangrijke voorspeller van geluk en tevredenheid met het leven.⁴ Elke kleine vooruitgang in de ervaren gezondheid is van invloed op de tevredenheid met het leven. In Groningen stijgt het aantal langdurige ziekten en aandoeningen. Dit komt voornamelijk door aandoeningen die gerelateerd zijn aan ouderdom en leefstijl.⁵ Maar Groningers zijn over het algemeen tevreden over hun eigen gezondheid (ervaren gezondheid). Daarbij zijn er wel verschillen tussen gemeenten. In de gemeente Het Hogeland geeft bijna 75% van de volwassenen aan een (zeer) goede gezondheid te ervaren, in de gemeente Pekela geeft 60% van de mensen dit aan. Mensen met een laag inkomen en mensen in een huurwoning zijn minder tevreden over hun gezondheid.⁶

Overgewicht

Het aantal Groningers met overgewicht is de afgelopen decennia gestegen. Dit is in lijn met de algemene trend in heel Nederland, maar in Groninger is het percentage meer gestegen. Vooral in Noord- en Oost-Groningen wonen relatief veel inwoners met overgewicht en obesitas. Maar binnen gemeenten zijn dit soort verschillen ook te zien. De verwachting is dat het aantal mensen met overgewicht verder zal oplopen. Dit leidt tot extra druk op de zorg en indirecte maatschappelijke kosten door ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid.⁷

3 <https://gemeenteraad.groningen.nl/Documenten/Document/Bijlage-Aanvraag-Regionaal-Groningen-Noord.pdf>

4 Gronings Welzijn https://sociaalplanbureau.groningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2021/11/Publicatie_Persoonlijk_Welzijn_Groningers_2021.pdf

5 Regiobeeld Groningen <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/programmas/integraal-zorgakkoord/regionale-samenwerking/regiobeelden-en-plannen/#groningen-regio-noord>

6 Monitor Brede Welvaart Groningen <https://sociaalplanbureau.groningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

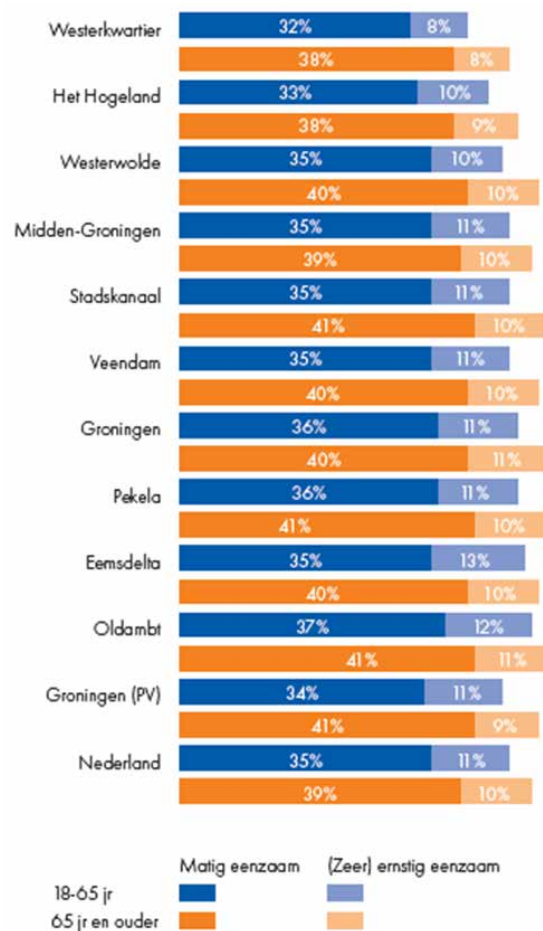
7 Loket Gezond Leven <https://www.loketgezondleven.nl/gezondheidsthema/overgewicht/cijfers-en-feiten-overgewicht#:~:text=Overgewicht%20in%20Nederland,%2C%20van%20wie%203%25%20ernstig.>

Mentale gezondheid

De toenemende druk in het dagelijkse leven en, -de impact van de coronamaatregelen en de aardbevingen-, hebben de mentale druk op onze inwoners vergroot. Voor de inwoners met een lagere sociaaleconomische positie is de onzekere financiële situatie en het risico om in geldproblemen te raken vaak belastend.⁸ Stress rondom de afhandeling van mijnbouwschade uitend zich in een verhoogd risico op zowel fysieke als mentale klachten.^{9,10} Voor jongeren geldt dat daar prestatiedruk en sociale media bovenop komen. Al deze oorzaken laten zien dat de oplossingen voor gezondheidsproblemen grotendeels buiten het zorg- en welzijnsdomein liggen. Sociale contacten vormen de basis voor ons gevoel van welzijn en geluk maar zowel onder jongeren als volwassenen stijgt eenzaamheid.^{11,12} Bijna de helft van de inwoners geeft aan eenzaam te zijn, waarvan 14% ernstig eenzaam is. Het aantal zelfdodingen in Groningen is vorig jaar wel gedaald.^{13, 14, 15} Tot slot verwachten we bijna een verdubbeling van het aantal mensen met dementie, oplopend tot 18.000 in 2040.

-
- 8 Regioplan Groningen <https://gezondgroningen.nl/wp-content/uploads/2023/12/Regioplan-Gezond-Groningen.pdf>
 - 9 De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2021 en 2022 https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/568332731/D_ckers_et_al_2023_De_psychosociale_impact_van_de_gaswinningsproblematiek_op_bewoners_in_2021_en_2022_Eindrapport_Gronings_Perspectief_fase_3.pdf
 - 10 Regioplan Mentale Gezondheid is een zaak van alle Groningers <https://gezondgroningen.nl/actueel/mentale-gezondheid-is-een-zaak-van-alle-groningers/>
 - 11 Regiobeeld Groningen <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/programmas/integraal-zorgakkoord/regionale-samenwerking/regiobeelden-en-plannen/#groningen-regio-noord>
 - 12 Dashboard Eenzaamheid GGD Groningen, <https://ggdgroningen.incijfers.nl/dashboard/dashboard/eenzaamheid>
 - 13 CBS zelfdodingen 2023 <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/18/1-862-zelfdodingen-in-2023>
 - 14 STORM-aanpak biedt een regionale ketenaanpak om jongeren met een verhoogd risico op depressie vroegtijdig op te sporen en laagdrempelig te begeleiden en indien nodig te behandelen <https://www.mentaalgezondgroningen.nl/storm-aanpak/>
 - 15 Vraag maar. Online training suïcidepreventie <https://vraagmaar.113.nl/>

Eenzaamheid in de leeftijdscategorie 18 tot 65 jaar en 65 jaar en ouder, 2020 (Bron: CBS)

Stijgende zorgvraag en toegang tot zorgvoorzieningen

De zorgvraag stijgt, maar het zorgaanbod daalt, dit geldt voor zowel de behandeling van lichamelijke- als psychische ziekten. In Groningen is 23% van de werknemers, werkzaam in de zorg- en welzijnssector, landelijk is dit 17%.¹⁶ Alle zorg- en welzijnsorganisaties krijgen te maken met een oplopend personeelstekort. Daarnaast staat de informele zorg onder druk, er zijn minder verzorgers beschikbaar voor een grote groep zorgvragers. Dit betekent dat de druk op mantelzorgers toeneemt en de formele en informele zorg elkaar in de toekomst maar in beperkte mate kunnen vervangen.

Vitaal

Sporten en bewegen spelen een cruciale rol in preventie van gezondheidsproblemen en het bevorderen van een gezonde leefstijl. De nabijheid van groen en natuur zijn hierbij van belang. Sporten en bewegen vermindert stress, verhoogt het gevoel van welzijn en versterkt het immuunsysteem. Zo draagt het bij aan zowel de fysieke als mentale gezondheid van inwoners.

¹⁶ Regiobeeld Groningen <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/programmas/integraal-zorgakkoord/regionale-samenwerking/regiobeelden-en-plannen/#groningen-regio-noord>

Rol van de provincie

De provincie heeft geen wettelijk taak op het gebied van sport en bewegen, maar voelt zich wel verantwoordelijk. Zo heeft de provincie samen met meer dan 50 partijen, waaronder gemeenten, onderwijs, zorg-, welzijns- en sportorganisaties, en het bedrijfsleven, **het Gronings Provinciaal Beweegakkoord** gesloten, en subsidiëren we diverse activiteiten. Ook zetten we in op actieve mobiliteit van onze inwoners: zoveel mogelijk lopen en fietsen. Dit doen we door het realiseren van goede fiets- en looproutes en verschillende stimuleringsprogramma's.

Stand van zaken en ontwikkeling

Sport- en beweegrichtlijnen

Zowel landelijk als in Groningen voldeed in 2020 de helft van de volwassenen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen.¹⁷ De meeste Groninger gemeenten scoren onder het landelijke gemiddelde, in Stadskanaal en Oldambt voldoet 40% van de inwoners aan de beweegrichtlijnen, in de gemeente Groningen 58% van de inwoners. Jongeren en theoretisch opgeleiden voldoen relatief vaker aan de beweegrichtlijn. Ouderen bewegen daarentegen gemiddeld minder dan hun leeftijdsgenoten in de rest van Nederland.¹⁸ De bewegingsvaardigheden van basisschoolleerlingen zijn de afgelopen tien jaar afgenomen.¹⁹ Deze vaardigheden kunnen met kleine stappen, zoals kinderen zelf naar school laten fietsen en lopen, gestimuleerd worden. De sociale infrastructuur rondom sport is een belangrijke bindende factor in de samenleving. Sport en bewegen brengt mensen op een ontspannen manier bij elkaar. Net als in de rest van Nederland is er ook in Groningen op het vlak van sportdeelname een grote opgave. De gemeente Groningen is de enige gemeente die boven zowel het provinciaal als het landelijk gemiddelde scoort als het gaat om het percentage inwoners dat minimaal 1 keer per week sport.²⁰

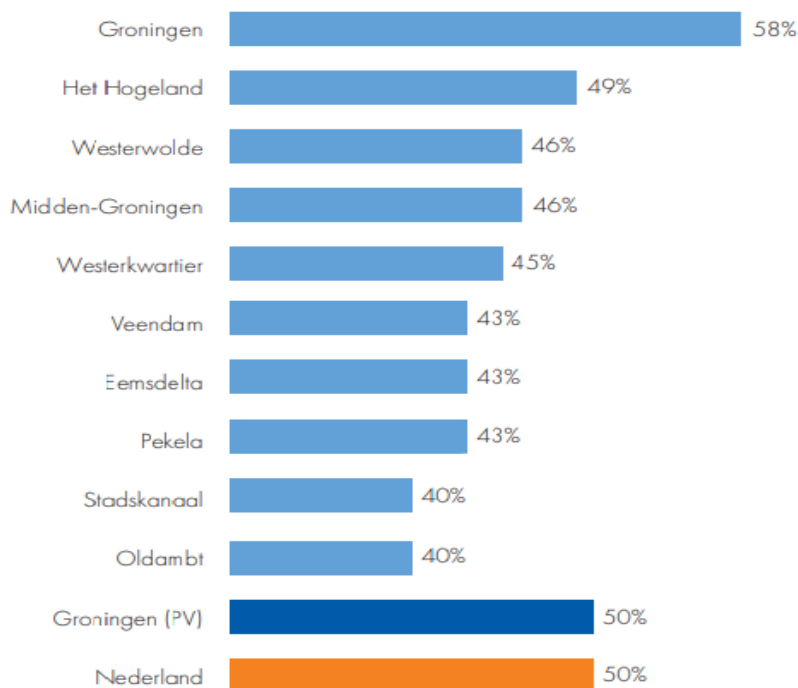
17 Om een goede gezondheid te behouden is het gewenst tenminste vijf dagen per week 30 minuten matig intensieve lichaamsbeweging te hebben. Voor kinderen, jongeren en mensen met overgewicht is het gewenste aantal minuten per dag tenminste 60.

18 Meerjarenagenda GGD Groningen https://ggd.groningen.nl/wp-content/uploads/2024/03/Meerjarenagenda-GGD-Groningen-def.jan_.2024.pdf

19 Onderwijsinspectie Bewegingsvaardigheid <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws/2018/04/20/bewegingsvaardigheid-basisschoolleerlingen-afgenomen>

20 Sociaal Planbureau Groningen Sport en Bewegen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/sport-en-bewegen-in-groningen/>

Percentage dat voldoet aan de beweegrichtlijn, 2020 (Bron: CBS)

Ambities gezond en vitaal

Binnen het **Netwerk Gezond Groningen** staat de gezamenlijk vastgestelde regionale ambitie centraal: 'we streven naar gezonde Groningers die, als dat nodig is, toegang hebben tot goede zorg'.²¹ Met gezond bedoelen we een samenleving waarin iedereen, ongeacht achtergrond, zich fysiek, sociaal en mentaal gezond voelt. Door in te zetten op preventie willen we gezondheidsproblemen voorkomen. Met onze partners streven we naar verbeteringen op alle levensgebieden die bijdragen aan een gezond leven. We doen dit vanuit een brede kijk op gezondheid en sluiten aan bij het gedachtegoed van Positieve Gezondheid.²² We richten ons daarbij in het bijzonder op regio's waar Groningers wonen met de meeste gezondheidsproblemen. Daarbij hebben we onder andere aandacht voor mentale gezondheid, bewegen (waaronder lopen en fietsen), een gezonde en uitnodigende leefomgeving met onder andere veel groen, en gezonde voeding.

Als het gaat om bewegen streven we naar een actieve en gezonde samenleving waar bewegen, een integraal onderdeel is van het dagelijks leven, ongeacht leeftijd, achtergrond of fysieke capaciteiten. Waarbij inwoners zich op eigen niveau optimaal kunnen ontwikkelen. Dit willen we samen met andere organisaties op het terrein van sport en bewegen, welzijn en zorg, onderwijs, gemeenten, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven

21 Regiobeeld Groningen <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/programmas/integraal-zorgakkoord/regionale-samenwerking/regiobeelden-en-plannen/#groningen-regio-noord>

22 Positieve Gezondheid is een benadering binnen de gezondheidszorg die niet de ziekte, maar een betekenisvol leven van mensen centraal stelt. <https://www.iph.nl/>

realiseren. Zo kunnen sport, bewegen en cultuur een bijdrage leveren aan de gezondheid en kwaliteit van leven van onze inwoners, naast beleving en plezier. Hierbij hebben de gemeenten in het Ommeland onze bijzondere aandacht, hier kunnen we voor onze inwoners de grootste impact realiseren.

Doelstellingen 2035

Meer gezonde levensjaren

- In 2035 ervaren Groningers met een lagere sociaaleconomische status een verbetering in hun kwaliteit van leven
- In 2035 is het aandeel Groningers met een chronische aandoening gedaald naar het landelijk gemiddelde

Verbeteren van mentale gezondheid

- In 2035 is het aandeel jongere en oudere Groningers dat zich eenzaam voelt gedaald
- In 2035 zijn meer Groningers tevreden met hun sociale contacten

Meer bewegen en gezonder leven

- In 2035 is het aandeel Groningers dat voldoet aan de landelijke beweegrichtlijnen gestegen
- In 2035 is het aandeel Groningers met (ernstig) overgewicht in Groningen gedaald

Sociaal

Groningen is van oudsher een sociale provincie, we kijken naar elkaar om, zorgen voor elkaar, noaberschap is ons niet vreemd en we voelen ons verbonden met de plek waar we wonen en leven. Gemeenschapskracht en cultuur gaan hand in hand, het dient als een brug tussen mensen, het stimuleert en bevordert sociale cohesie. Naast het hebben van sociale relaties, is tevredenheid met de financiële- en werksituatie, de gezondheid, de woonomgeving en vertrouwen in de samenleving van invloed op hoe tevreden inwoners zijn met het leven. Meer dan 8 op de 10 Groningers is tevreden met hun leven.²³ Onze inwoners zijn vaak vrijwilligers en/of mantelzorgers.²⁴ Bestaanszekerheid en kansengelijkheid vormen de hoekstenen van een inclusieve samenleving. Echter in Groningen groeien meer kinderen op in langdurige armoede dan elders en generatiearmoede blijkt moeilijk te doorbreken.²⁵ Langdurige armoede gaat vaak gepaard met problematische schulden. Ook in Groningen zijn er vrouwen en meisjes die te maken hebben met menstruatiearmoede waardoor het lastig is om deel te nemen aan dagelijkse activiteiten zoals school of werk. Geletterdheid is één van de fundamenteën om armoede te bestrijden. Het hebben van een baan ook. Daarin heeft de provincie een rol te vervullen zoals die onder andere in de Economische Visie benoemd wordt en waaraan gewerkt wordt in het reguliere onderwijs en bij het arbeidsmarktbeleid. Daarbij ontstaan steeds meer initiatieven om door middel van praktijkleren en ambachtleren (deel)certificaten te behalen. Via het programma Werken aan ontwikkeling van het Nationaal Programma Groningen en de economische agenda van Nij Begun wordt hier een extra impuls aangegeven.

²³ Sociaal Planbureau Groningen Welzijn, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/brede-welvaart/welzijn/>

²⁴ Sociaal Planbureau Groningen Buurtparticipatie, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/07/Vrijwilligerswerk-en-buurtparticipatie-in-Groningen-en-Drenthe.pdf>

²⁵ Sociaal Planbureau Groningen Armoede, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/armoede/>

Rol van de provincie

Hoewel de primaire verantwoordelijkheid op het sociale domein bij gemeenten en de rijksoverheid ligt, ondersteunt de provincie sociale initiatieven. De provincie participeert in de sociale agenda van Nij Begun, en verbindt en ondersteunt daarnaast betrokken partijen waaronder gemeenten en maatschappelijke- en welzijnsorganisaties. Verder deelt de provincie kennis en lobbyt indien nodig bij het Rijk.

Stand van zaken en ontwikkelingen

Sociale cohesie en vrijwilligerswerk

Bij sociale cohesie²⁶ gaat het om samen zijn, elkaar kennen en steunen. Dit zorgt voor een levendige samenleving. Sociale cohesie is ook een belangrijk aspect van regiobinding. Tevredenheid met de sociale cohesie loopt over de jaren iets terug, toch zijn de meeste inwoners positief over de sociale contacten in de buurt.²⁷ Vrijwilligerswerk speelt hierin een belangrijke rol. Ruim een derde van de Groningers participeert in de eigen buurt.²⁸ Het percentage Groningers dat vrijwilligerswerk doet, was sterk afgenomen maar sinds 2022 is er weer een voorzichtige stijging te zien. Tijdgebrek door betaald werk en mantelzorg zijn veelgenoemde redenen om geen vrijwilligerswerk te doen.²⁹ Drie van de vier Groningers geven aan tevreden te zijn met de hoeveelheid vrije tijd die ze hebben, dit is gelijk aan het landelijk gemiddelde.³⁰

26 Eenzaamheid wordt nader toegelicht bij het thema gezondheid in het huidige document.

27 Sociaal Planbureau Groningen Samenleving, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/brede-welvaart/samenleving/>

28 Sociaal Planbureau Groningen Buurtparticipatie, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/07/Vrijwilligerswerk-en-buurtparticipatie-in-Groningen-en-Drenthe.pdf>

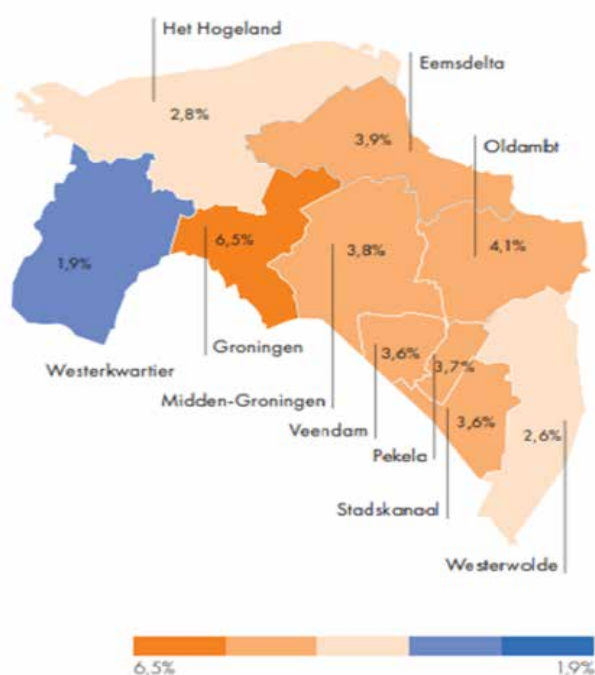
29 Sociaal Planbureau Groningen Vrijwilligerswerk, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/07/Vrijwilligerswerk-en-buurtparticipatie-in-Groningen-en-Drenthe.pdf>

30 Sociaal Planbureau Groningen Welzijn, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/brede-welvaart/welzijn/>

Besteedbaar inkomen

Problematische schulden en armoede hebben een directe invloed op het besteedbaar inkomen van inwoners. Het percentage mensen dat in armoede leeft, is in onze provincie hoger dan het landelijk gemiddelde. Armoede gaat verder dan een tekort aan geld, het is een gebrek aan kansen, aan hoop en aan de zekerheid van een beter morgen. Bijna 1 op de 10 kinderen in onze provincie ervaart dat thuis soms onvoldoende geld is om te kopen wat nodig is.^{31 32} De gevolgen van opgroeien in armoede zijn diepgaand, het beïnvloedt kansen in onderwijs, werk en vergroot de kans om later zelf ook in armoede te leven. Gezondheid wordt sterk beïnvloed door persoonlijke financiële omstandigheden.³³ Mensen met een laag inkomen en lage opleiding leven 15 jaar minder lang in goede gezondheid.³⁴ Deze vicieuze cirkel wordt vaak van generatie op generatie doorgegeven.

Langdurig laag inkomen, 2021 (Bron: CBS)

In 2021 leefden in onze provincie relatief gezien meer mensen minimaal 1 jaar lang onder de lage-inkomensgrens dan in de rest van Nederland, namelijk 8,9% ten opzichte van 6,8%.

31 Sociaal Planbureau Groningen Armoedemonitor, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/armoedemonitor-geupdate/>

32 Groninger Jeugdpanel Armoede en Jongeren, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/groninger-jeugdpanel-armoede-en-jongeren/>

33 Armoede interventies <https://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/kc-mr/armoede-interventies/wanneer-help-je-iemand-echt.pdf?1666780011003>

34 Feitenblad Sociaaleconomische Gezondheidsverschillen, <https://www.pharos.nl/factsheets/sociaaleconomische-gezondheidsverschillen-segv/>

Geletterdheid

Geletterdheid omvat luisteren, spreken, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden.³⁵ Deze basisvaardigheden stellen je in staat om effectief te functioneren in het dagelijks leven en op de werkvloer. In de arbeidsmarktregio Groningen, heeft bijna 1 op de 8 mensen moeite met basisvaardigheden. Een derde van de Nederlandse leerlingen is onvoldoende geletterd om goed te functioneren op school.³⁶ Dit betekent dat duizenden inwoners moeite hebben met het begrijpen van teksten, het invullen van formulieren of het lezen van bijsluiters bij medicijnen.

We werken als provincie samen met gemeenten en relevante organisaties aan een regionale aanpak om laaggeletterden te bereiken en hun (digitale) basisvaardigheden te verhogen.

Iedereen hoort erbij

In een inclusieve samenleving kan iedereen meedoen en wordt niemand uitgesloten. Veiligheid is essentieel voor een inclusieve samenleving, waar iedereen zich geaccepteerd voelt. Het gaat om het creëren van een cultuur van wederzijds respect en begrip. Het gevoel van discriminatie veroorzaakt sociaal-emotionele schade. Racisme is de meest gemelde discriminatiegrond, gevolgd door handicap/ziekte, seksuele gerichtheid en geslacht.³⁷ Echter in Groningen scoren we een stuk beter dan het gemiddelde van Nederland op de vraag of mensen zich de afgelopen 12 maanden gediscrimineerd hebben gevoeld. Dat willen we graag zo houden en daar blijven we ons ook als provincie voor inzetten.

Ambities sociaal

Onze ambitie is dat Groningers zich geen zorgen hoeven te maken over de vraag of je morgen nog een dak boven je hoofd hebt, of er voldoende eten op tafel staat en of je kinderen naar school kunnen. Het is de zekerheid dat, ongeacht de uitdagingen die je tegenkomt, er een vangnet is dat je opvangt

35 Regioplan Laaggeletterdheid, https://basisvaardigheden.nl/sites/default/files/2021-08/AM-RGroningen_Regioplan_laaggeletterdheid.pdf

36 Resultaten PISA-2022, <https://www.pisa-nederland.nl/resultaten2022/>

37 Monitor Discriminatie 2023, <https://cmostamm.nl/wp-content/uploads/Monitor-Discriminatie-Noord-Nederland-2023.pdf>

en ondersteunt. We willen zowel langdurige- als generatiearmoede doorbreken. Dit doen we in nauwe samenhang met de maatregelen en werkwijzen uit Nij Begun. Het streven naar bestaanszekerheid voor alle Groningers betekent minimaliseren van onzekerheid en kwetsbaarheid. Het betekent dat we in Groningen niemand in de steek laten. Dit doen we als overheid en als Groningers onder elkaar. Iedere Groninger krijgt de kans om mee te doen en bij te dragen, passend bij zijn of haar eigen manier en niveau. Onze ambitie is een samenleving waarin iedere Groninger de mogelijkheid heeft om zijn of haar talenten te ontwikkelen en in te zetten op de arbeidsmarkt. We streven naar een provincie waarin iedereen zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelt. Een provincie waarin iedereen de mogelijkheid heeft om zich gelijkwaardig te ontwikkelen en ontplooien, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, levensbeschouwing, beperking of seksuele voorkeur. Een toekomst waarin sociale cohesie en noaberschap de basis vormen van een veerkrachtige samenleving.

Doelstellingen 2035

In Groningen leven minder mensen in armoede

- In 2035 is het aandeel mensen dat langdurig in armoede leeft gedaald
- In 2035 is het aandeel kinderen dat opgroeit in een huishouden met risico op armoede gedaald
- In 2035 hebben minder Groningers problematische schulden

In Groningen zijn mensen in staat om mee te doen aan de samenleving

- In 2035 is de (digitale) geletterdheid van de Groningers vergroot
- In 2035 ligt het aandeel vrijwilligers in Groningen boven het landelijk gemiddelde

In Groningen kan iedereen zichzelf zijn

- In 2035 ervaren meer Groningers zich veilig in de eigen sociale omgeving
- In 2035 voelen minder Groningers zich gediscrimineerd

Woon- en leefomgeving

Wonen is veel meer dan alleen een dak boven je hoofd. Woontevredenheid is een belangrijke component van brede welvaart. Veel Groningers waarderen de rust, het gevarieerde landschap met meer dan honderd middeleeuwse kerken, wierden aan de kust, houtsingels in het westen en het Veenkoloniale landschap in het oosten. Ze voelen zich sterk verbonden met de provincie en zijn tevreden met hun woonomgeving. Dit laatste wordt voor een groot deel bepaald door karakteristieke kenmerken van de buurt. Het gaat hierbij zowel om de gebouwde omgeving als de sociale omgeving, zoals contact met buurtgenoten. De leefomgeving gaat over de omgeving waarin wij wonen, werken en recreëren. De leefbaarheid wordt in Groningen al jaren met een ruime voldoende gewaardeerd.³⁸ In 2021 was gemiddeld 85% van onze inwoners tevreden met hun woning, en gaven Groningers een 7,1 voor de veiligheid in hun buurt.³⁹

In de Omgevingsvisie maken we richtinggevende keuzes voor een gezonde, aantrekkelijke en veilige leefomgeving. Daarbij versterken we onze regiocentra met een kwaliteitsimpuls op zowel fysiek als sociaal gebied. Deze kernen bieden immers voorzieningen voor ruim de helft van onze inwoners.⁴⁰ Zo versterken we onze provincie ook als goede woonplek. Ook door vanuit het programma Mobiliteit te werken aan goede en snelle verbindingen tussen steden, kernen en het platteland. Goed wonen betekent ook wonen in een gezonde en aantrekkelijke omgeving met toegang tot basisvoorzieningen en beschikbaarheid van passend werk. Een groene omgeving, het mooie landschap en voldoende natuur worden hoog gewaardeerd en stimuleert ontmoeting, sport en bewegen. Een gezonde leefomgeving heeft naast bevorderen van het algemeen welzijn ook een rol in het verminderen van hittestress en bijbehorende gezondheidsrisico's.

38 Sociaal Planbureau Groningen Welzijn, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/brede-welvaart/welzijn/>

39 Monitor Brede Welvaart Groningen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

40 Masterplan Regiocentra Groningen, <https://www.kaw.nl/projecten/masterplan-regiocentra-groningen/>

Rol van de provincie

De rol van de provincie op het gebied van wonen gaat de komende tijd formeel veranderen door de komst van de Wet Regie op de Volkshuisvesting. De provincie moet een volkshuisvestingsprogramma opstellen met aandacht voor kwantiteit, kwaliteit, doelgroepen en betaalbaarheid, en krijgt daarnaast een toezichhoudende rol. Wij willen onze rol blijven invullen zoals we het nu ook doen, we werken samen met gemeenten, woningcorporaties, marktpartijen en zorgorganisaties aan de uitdagingen op de woningmarkt.

Stand van zaken en ontwikkelingen

Huishoudens ontwikkeling

De laatste jaren groeit de Groningse bevolking en ook tot en met 2035 verwachten we een (lichte) groei. Naast deze groei verandert ook de samenstelling van onze huishoudens. Door onder andere vergrijzing, individualisering en de afname van het aantal kinderen per huishouden wonen steeds minder mensen in één woning. Groningse huizen hebben over het algemeen een relatief grotere oppervlakte en zijn vaak ingericht voor grotere gezinnen. De veranderende bevolkingssamenstelling vraagt om een nieuwe balans tussen woning en bewoner. Uitbreiding van de woningvoorraad alleen is hiervoor niet voldoende. Ook onze bestaande woningen moeten worden aangepast. Dit om langer thuis te kunnen blijven wonen en te voorzien in de woonvraag van kleinere huishoudens. Herstructurering van de bestaande voorraad is hiervoor een belangrijk instrument.

Woningvoorraad

In Groningen staan 290.562 woningen⁴¹ waarvan is 54% een koopwoning. Het aandeel corporatiewoningen (sociale huur) komt overeen met het Nederlands gemiddelde, maar Groningen kent iets meer particuliere verhuur. Wat betreft betaalbaarheid van woningen (o.a. WOZ-waarde) voldoet onze provincie ruimschoots aan de landelijke graadmeter. Doordat het besteedbaar inkomen lager is dan gemiddeld vormt dit voor diverse huishoudens soms toch een uitdaging.

Per woningmarktregio zijn de woningmarktvragestukken anders. Dit heeft onder andere te maken met het aandeel studenten, ouderen, aandachtsgroepen⁴² en de versterkingsopgave in het aardbevingsgebied. Over het algemeen neemt het aandeel ouderen aanzienlijk toe. Om over voldoende levensloopgeschikte woningen te beschikken moeten er niet alleen meer woningen worden bijgebouwd (bijv. geclusterd samenleven voor ouderen), maar vooral bestaande woningen worden aangepast.

Energielasten en energieverbruik

Ruim de helft van de inwoners is tevreden over de energiezuinigheid van de woning.⁴³ Maar dit staat door de gestegen energieprijzen onder druk. Het risico op energiearmoede is in Groningen hoger dan gemiddeld, met name in het oosten van onze provincie. Oorzaken zijn een combinatie van lage inkomens en slecht geïsoleerde woningen met vaak een relatief groot

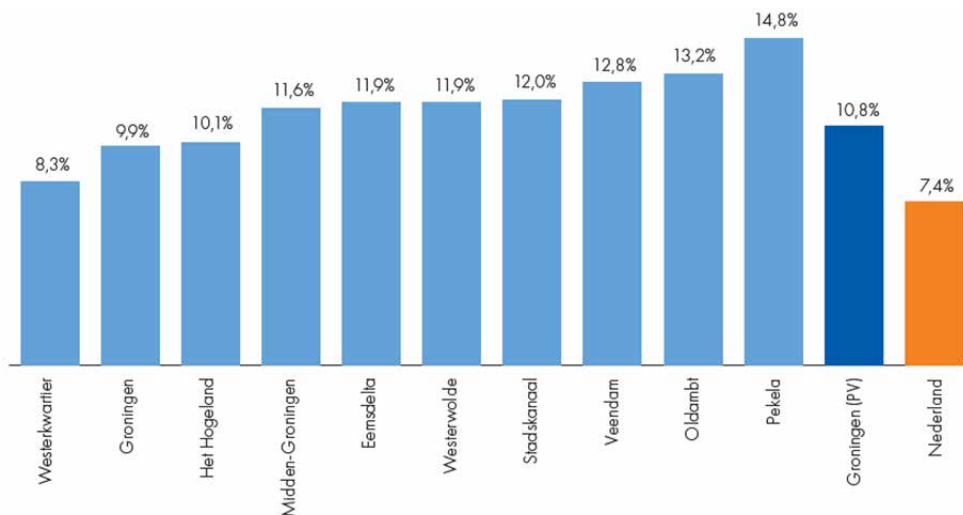
41 Sociaal Planbureau Groningen Wonen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wonen/>

42 Denk hierbij o.a. aan dak- en thuislozen, mensen die uitstromen uit een intramurale situatie, woonwaggebewoners en mensen met sociale of medische urgentie

43 Monitor Brede Welvaart Groningen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

oppervlak. Daarbij gaat het vaak om particuliere koopwoningen.⁴⁴ Energiarmoede heeft een directe negatieve invloed op bestaanszekerheid, waardoor huishoudens in een kwetsbare positie terecht kunnen komen. Door de komst van maatregel 29 (en 28) uit Nij Begun krijgen alle Groningse inwoners de kans hun woning aardgasvrij-gereed te maken. Voor inwoners is tot 50% of (voor de laagste inkomens) zelfs tot 100% subsidie voor isolatie- en ventilatie-maatregelen beschikbaar.

Energiarmoede: Percentage huishoudens met een laag inkomen, een hoge energierekening en/of een lage energetische kwaliteit woning, 2022 (Bron: TNO)

Tevredenheid met werk⁴⁵

Een bereikbare baan in de buurt van je woonplek is belangrijk voor mensen. Meer dan een derde van de Groningers geeft aan tevreden te zijn met de werkgelegenheid.⁴⁶ Inwoners van gemeente Westerkwartier zijn het meest positief over de hoeveelheid beschikbaar werk in hun regio. Iets minder tevreden daarover zijn de inwoners in de gemeenten in Oost-Groningen. Ondanks het feit dat Groningers qua afstand iets verder moeten reizen naar het werk is 89% (zeer) tevreden met de reistijd.⁴⁷

Ervaren bereikbaarheid voorzieningen

De aanwezigheid en bereikbaarheid van voorzieningen zoals winkels, scholen en de huisarts zijn belangrijke factoren voor de leefbaarheid van een gebied. Circa 350.000 inwoners zijn verbonden met regionale centra voor onderwijs, werk, zorg, wonen en cultuur. De tevredenheid met voorzieningen in eigen dorp of wijk wordt gemiddeld met een 7 beoordeeld.⁴⁸ De vraag naar het soort voorzieningen dat gewenst is, verandert door de demografische samenstel-

44 Sociaal Planbureau Groningen Wonen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wonen/>

45 De indicatoren arbeidsparticipatie, werkloosheid, werkgelegenheid en vacaturegraad worden in de Economische Visie toegelicht.

46 Monitor Brede Welvaart Groningen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

47 Sociaal Planbureau Groningen Tevredenheid met werk, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/arbeid-en-vrije-tijd/#tevredeheid-werk>

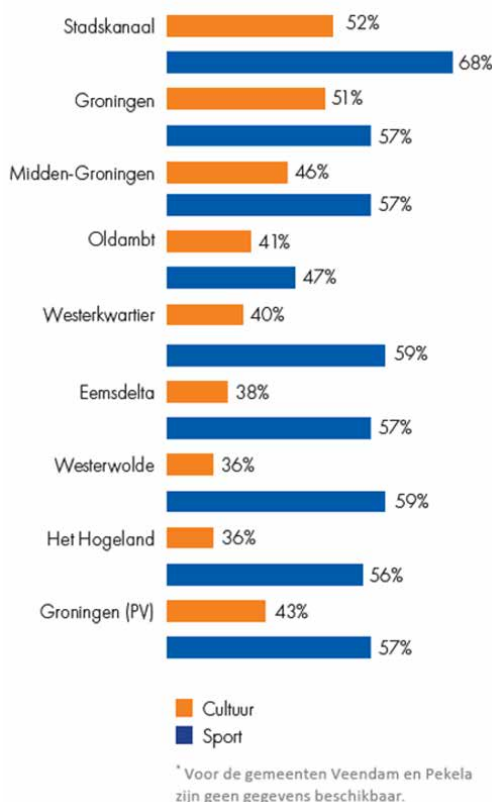
48 Monitor Brede Welvaart Groningen, <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

ling van onze bevolking. In de toekomst wordt minder vraag verwacht naar voorzieningen gericht op kinderen en meer vraag naar voorzieningen voor ouderen. Door een zorgfunctie aan bestaande voorzieningen te koppelen organiseren we zorg nabij. Aan de ene kant maken onze inwoners zich zorgen over de bereikbaarheid van voorzieningen, aan de andere kant zijn Groningers gewend om grotere afstanden te overbruggen, waardoor de ervaren mobiliteit over het algemeen goed is.

Tevredenheid over sport- en culturaanbod

Sport en cultuur verrijken en versterken onze samenleving. 43% van de Groningers is tevreden met het culturele aanbod en 57% met het sport aanbod in de omgeving. Ongeveer driekwart van de Groningers is lid van een vereniging waarvan 28% van een sportvereniging en 16% van een culturele vereniging.⁴⁹ Niet-werkenden, inwoners met lage inkomens of lage tevredenheid over sociale contacten zijn minder vaak lid.

Percentage dat (zeer) tevreden is met het aanbod van sport en cultuur in de omgeving, 2022 (Bron: Groninger Panel)

Ambities woon- en leefomgeving

In Groningen streven we naar een passende woning voor iedereen. Daarbij zetten we niet alleen in op nieuwbouw. Sterker nog, voor het realiseren van deze woonopgave zijn herstructurering en aanpassingen van de bestaande woningvoorraad van doorslaggevend belang. Herstructurering biedt daarnaast kansen voor het toevoegen van woningen en het toekomstbestendig maken van bestaande wijken. Daarbij houden we oog voor de Groningse eigenheid

⁴⁹ Monitor Brede Welvaart Groningen, <https://sociaalplanbureau Groningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Monitor-Brede-Welvaart-Groningen.pdf>

en ruimtelijke kwaliteit en proberen we deze te versterken. In het volkshuisvestingsprogramma wordt dit samen met gemeenten en woningcorporaties verder uitgewerkt.

Door middel van isolatiemaatregelen streven we ernaar de energiearmoede fors te verminderen. Met het verlagen van de energierekening proberen we het besteedbare inkomen, en daarmee de bestaanszekerheid, van de Groningers te vergroten.

Bereikbare en toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke omgeving, met groen, natuur, cultuur en water, dragen bij aan het fysieke en mentale welzijn en de gezondheid van de Groningers.

Vanuit het programma Mobiliteit werken we aan snelle en betaalbare verbindingen voor iedereen om duurzaam, veilig en gezond, voorzieningen te bereiken. We clusteren voorzieningen rondom OV-hubs en zetten in op de toegankelijkheid van een gebied te voet en op de fiets⁵⁰. De kaders voor onze inzet worden in de Omgevingsvisie geschetst. Verder zetten we in op sterke regiocentra met toekomstbestendige voorzieningen. In het Masterplan Regiocentra benoemen we 11 regiokernen⁵¹ die het verzorgingsgebied voor 350.000 inwoners zijn. Sterke en aantrekkelijke regiocentra zijn cruciaal om goed te kunnen wonen, werken en recreëren in onze provincie. We zetten ons in om niet alleen de basis op orde te hebben, maar Groningen als aantrekkelijke provincie op de kaart te zetten.

Doelstellingen 2035

Is de energiearmoede in Groningen verminderd

- In 2035 is het aandeel Groningers dat aangeeft moeite te hebben met het betalen van de energierekening gehalveerd
- In 2035 zijn alle woningen aardgasvrij-gereed (isolatie-standaard)
- In 2035 zijn in Groningen relatief meer woningen verduurzaamd dan het landelijk gemiddelde

Er is voor iedere Groninger een 'passende' woning

- In 2035 is er voor de meest kwetsbare groepen passende huisvesting
- In 2035 zijn meer Groningers tevreden met hun huidige woning

Onze inwoners zijn tevreden met hun woon- en leefomgeving

- In 2035 worden meer voorzieningen als toegankelijk en bereikbaar ervaren
- In 2035 zijn de 11 regiocentra, uit het Masterplan Regiocentra, toekomstbestendig en bieden ruimte aan wonen, werk, zorg, onderwijs en cultuur
- In 2035 zijn Groningers tevreden met de mogelijkheden tot sport en bewegen, toegang tot natuur en landschap, water, cultuur, evenementen en vrijetijdsbesteding

50 STOMP principe: Stappen, Trappen, Openbaar vervoer, Mobility as a service, Privéauto

51 Leek-Tolbert, Bedum, Uithuizen, Appingedam, Delfzijl, Hoogezand-Sappemeer, Winschoten, Veendam, Nieuwe Pekela, Stadskanaal-Musselkanaal en Ter Apel.

Monitoring

Onze ambities in de Leefbaarheidsvisie 2024-2035 zijn veelal geformuleerd in meetbare doelstellingen. Om de doelen uit de Leefbaarheidsvisie te monitoren, gebruiken we de Brede Welvaartsindicatoren, passend bij de definitie van leefbaarheid. Vanaf 2024 (ons referentiejaar) vormen we tweejaarlijks een beeld van de ontwikkelingen in Groningen om te bepalen of we op koers liggen. We baseren ons hierbij op de tweejaarlijkse update van de Monitor Brede Welvaart Groningen. We proberen in de uitvoeringsprogramma's zo goed mogelijk rekening te houden met actuele ontwikkelingen.

De brede welvaart in Groningen wordt jaarlijks gemonitord door Sociaal Planbureau Groningen. De cijfermatige basis hiervoor ligt in de Regionale Monitor Brede Welvaart van CBS, aangevuld met demografische informatie, typische Groningse aspecten en het inwonersperspectief. Als onderdeel van de monitor wordt het Groninger Panel iedere twee jaar gevraagd naar hun beleving van de woon- en leefomgeving en brede welvaartsaspecten. In totaal volgt de monitor een set van ruim 80 indicatoren, waarvoor de huidige situatie wordt geschetst, evenals ontwikkelingen over tijd en verschillen tussen regio's, gemeenten en specifieke doelgroepen. De monitor laat hiermee zien hoe de brede welvaart in Groningen zich ontwikkelt en voor welke opgaven de regio staat.

Deze monitor fungeert als instrument om de tussenstand te toetsen, als het gaat om de realisatie van de genoemde doelstelling en ambities. De monitor maakt inzichtelijk hoe de geformuleerde doelen ervoor staan. Let wel, de maatschappelijke en beleidsuitdagingen waar we voor staan zijn complex en kennen meerdere betrokken actoren. Het valt dus niet altijd te duiden welke activiteiten op uitvoeringsniveau tot welk direct resultaat hebben geleid.

Middelen

In het uitvoeringsprogramma leefbaarheid 2025-2027 zullen we de financiële inzet voor de komende jaren aan geven. Let wel dit zijn niet de enige provinciale financiële middelen die bijdragen aan het realiseren van de doelen uit de leefbaarheidsvisie 2024-2035. Zonder uitputtend te willen zijn worden ook via de middelen voor economie, mobiliteit, water, landschap, erfgoed en cultuur gewerkt aan het realiseren van de doelen.

Nij Begun

Via de sociale agenda, de economische agenda, de herstelagenda en de verduurzamingsagenda kan de komende jaren een extra impuls aan de leefbaarheid in onze provincie gerealiseerd worden.

Tevens werken de gemeenten, de woningcorporaties de zorg- en welzijn-organisaties, de onderwijs- en kennisinstellingen sinds jaar en dag via hun middelen, kennis en capaciteit aan de leefbaarheid in onze provincie.

